

Naplójegyzetek XII.

Közösségben vagy tükör előtt?

Svédországban élő ismerősünk mesélte, hogy egy svéd bérházban nem illik a lakásból kilépni, ha valaki más már a folyosón tartózkodik. Figyelnünk kell a kulcsörgést, a léptek zaját vagy az emberi jelenlétre utaló egyéb hangokat, és meg kell várnunk, amíg az illető szomszéd vagy szomszédok elhagyják a közösségi teret, és csak ha „tiszt a levegő”, azaz ha nem áll fönt a veszély, hogy összetalálkozunk másokkal, akkor illik kilépni az ajtónkon.

Azt mondják, hogy nálunk is a lakótelepi lakók gyakran sem névről, sem arcról nem ismerik egymást. Nem tudom, hogy nálunk is kerül-e a szomszédok a találkozást, vagy a lakók gyakori cserélődésének a következménye-e ez a helyzet. Mindenesetre azt sugallja, hogy a mai ember nem szereti a közösséget, igyekszik távolságot tartani, a legszűkebb körben is ismeretlen maradni.

A kisebb településeken: falvakban, községekben ez még nincs így: ott szinte mindenki köszön mindenkinek, nem gond a találkozás, nem bújnak el, nem is nagyon tudnak egymás elől elbújni az emberek. Vannak, persze, akik panaszkodnak emiatt, pont azért hagyják el szülőhelyüket, mert nem szeretik, hogy a falu vagy a kisváros „szeme mindent lát”, mindenkinek nyitott könyv az élete, és ettől, úgymond, sérül a magánszféra intimitása, a pletyka, a megszólás összezavarja a kapcsolatokat.

Idestova több mint kétezer-háromszáz évvel ezelőtt *Politika* című összefoglaló művében a nagy görög filozófus, Arisztotelész „zoón politikon”-nak, társas lénynek nevezte az embert, akit alapvetően meghatároz közösségi mivolta. Ennyit változott volna az elmúlt évezredekben az emberiség?

Hiszen ha manapság az jellemez bennünket, hogy sem látni, sem megismerni nem kívánjuk

még a velünk egy fedél alatt élőket sem, azokat, akikre bármikor rászorulhatunk, akkor hogy tudunk velük szükség esetén összefogni, hogy tudunk a bajban egymás segítségére sietni?

És hogyan illenek bele ebbe, a mai emberről rajzolt képbe a világháló közösségi oldalai? A Facebook, az Instagram és más hasonlóak, amelyek arra adnak lehetőséget, hogy használóik képben, írásban folyamatosan a lehető legtöbb információt tegyék közzé magukról. A fiatal és középnemzedékekhez tartozók többnyire örömmel élnek ezzel a lehetőséggel: sokan napjuk szinte legfontosabb tevékenységének ezt tekintik. Ha sütnek egy jó rántottát, ha új ruhát vesznek maguknak, ha a barátjukkal vagy barátnőjükkel megcsókolják egymást, máris készül a „szelfi”, az önarckép, és azonnal fel is kerül a világhálóra.

Kérdés, hogy ilyenkor mások számára készítjük-e ezeket a folyamatos tudósításokat, vagy saját magunk gyönyörködünk a saját magunkról adott hírekben, képekben. Készült felmérés arról, hogy ki milyen gyakran és milyen okból tér vissza saját közösségi oldalához, és ebből az derült ki, hogy sokan nemcsak azért nyitják meg az oldalukat, hogy lássák, hány követőjük van, vagy hogy új bejegyzéseket tegyenek közzé, hanem azért is, hogy saját maguk is újra meg újra elolvassák, megnézzék a saját közleményeiket, képeiket.

Mindez groteszk önarcképet rajzol rólunk, mai emberekről. Magányos farkasként érezzük jól magunkat, egyszersmind nagyon szeretünk tükör előtt élni. De persze erről az embertípusról is van a régi időkből híradás: ha már a görögöket említettem, eszünkbe juthat a mitológiából Narkisszosz, a fiatal hős, aki egyszer a folyótükrében megpillantotta és olyan szépnek találta önmagát, hogy beleszeretett a saját tükörképébe. Egyszerűen nem tudott többé elszakadni tőle, és a legenda szerint másnap reggelre eltűnt, nár-

cisszá, a folyó vízében önmagát nézegető sárga virággá változott.

Ha így folytatjuk, lehet, hogy mi, mai emberek is előbb-utóbb nárciszokká, nárciszmezőkké változunk.

Modern parancsolatok

Legalább jó száz éve – szóval a modern időkben – gyakran elhangzik, hogy a kereszténység valamiféle emberellenes tanítás, mert tabukat állít, sok olyasmit bűnnek titulál és megtilt, ami az emberi természet része. Egészségtelen büntudatot olt belénk, és rossz lelkiismeretet gerjeszt. Merthogy az istenfélelem, akárhogy is vesszük, csak félelem, nem engedi, hogy kergessük az élvezeteket, nem engedi, hogy felszabadulnunk érezzük magunkat.

Bezzeg a modern, korszerű eszmék mennyire ösztönzik a szigorú törvények és tilalmak alól való felszabadulásunkat! Nem nehéz rájönni, hogy ezek a modern ideológiákban, például a jelenleg legdivatosabb liberális eszmekörben hangoztatott, a sajtóban, médiában, filmekben, regényekben, színdarabokban gyakran visszaköszönő állítások mennyi elfogultságról tanúskodnak, milyen hamis és egyoldalú képet rajzolnak a kereszténységről, miközben a modernitás liberális alapvetéseit égbemelik. De ha elfogulatlanul vetjük össze ezt a két gondolatrendszert, észre kell vennünk, hogy a liberális eszmeiségben is legalább annyi, ha nem több a tabu, mint a keresztény tanításban. A modern világ liberális tízparancsolatát ugyan nem fogalmazták meg olyan egyértelműen, mint a zsidó, majd a keresztény vallását, de azért mindig vannak megkérdőjelezhetetlen tabui. Másképp érvényesülnek, mint a tízparancsolat tiltásai, de senki nem vonhatja kétségbe őket.

Mik ezek? Ha tízet nem is sorolok fel, de néhányat a példa kedvéért megemlítek: Szeresd uradat, istenedet, a pénzt, és csak neki szolgálj! Ha valamivel – bárhogy – pénzt lehet keresni, annak sem az emberi élet, sem a család, sem a nemzet, sem az igazság, sem bármi erkölcsi megfontolás nem állhat az útjába.

Ha megkívánod felebarátod feleségét, férjét, testvérét, fiát, lányát – utat kell engedni a szenvedélynek. A szexualitás mindent visz, nem szabad akadályt gördíteni elé.

A hazugság, a lopás, az erőszak, a gyilkosság megítélése attól függ, hogy ki követi el. Vannak, akiknél ezek a cselekmények nem számítanak bűnnek, mások esetében viszont súlyos véteknek minősülnek. A megítélés kulcsa az elkövető társadalmi helyzete, a liberális értékrendbe való pillanatnyi beágyazottsága.

Van tehát számtalan, rövid távú, de hathatós, érdek által meghatározott parancsolat, amelyet a liberális eszmék mozgatójának, a pénznek a segítségével a sajtó, a média, a világháló elterjeszt és elfogadtat. Kőbe nem vésik őket, mert ki tudja, lehet, hogy holnap már az ellenkezőjét kell hirdetni, ha pont arra fizet be sok pénzt valaki. De a liberálisok szemében attól még ma ugyanolyan szigorúan tilalmas szólni vagy tenni ellene, mint amilyen a tízparancsolat törvényeinek megszegése lehetett valamikor. Számtalan példa van rá, hogy ha az épp aktuális bálványunk ellentmondasz, egy pillanat alatt elvesztheted az állásodat, a szakmai megbecsüléset, a perspektívádat.

És még annyi hasznod sincs belőle, hogy a büntetés révén legalább egy örök érvényű parancsot megtanulnál: mert amit ma tilt a liberális kánon, lehet, hogy holnap éppen az lesz kötelező.

Igazság és Hamisság

Egyik – ősi gyökerű – népmesénkben az Igazság és a Hamisság elindul, hogy bejárják együtt a világot. A Hamisság azzal mutatja meg lényegét, hogy útközben bátran elfogyasztja az Igazság ennivalóját, de amikor annak már egy morzsányi kenyere sincs, csak azzal a feltétellel ad neki a sajátjából, ha cserébe kiszúrhatja az Igazság mindkét szemét, majd a két karját is levághatja. Az így megnyomorított Igazságot aztán leülteti egy erdőszéli akasztófa alá, és otthagyja. Az Igazság pedig véletlenül – az akasztófa fölött éjszakázó ördögöktől – megtudja, hogyan gyógyulhat meg. Sőt, az egyik ördög meséjéből még az is a tudomására jut, hogyan mentheti meg a király városát a szomszédoktól. Így újjhold péntekén előbb meghempereg a harmatban, és viszszeri szemé világot és karjait, majd megszabadítja a király városát a szomszédoktól. Nem csoda, hogy a király hozzáadja feleségül a lányát, és hogy halála után ő lesz a város következő királya. Mindez egyezik az igazságérzetünkkel, a

Hamisság által tönkretett Igazság végül is elnyeri méltó helyét a világban.

De a mese itt nem ér véget: a Hamisság világgjáró útja végén elszegényedve, lerongyolódva betér az Igazság városába, és megismeri annak történetét. Ő maga is jól akar járni, ezért megkéri az Igazságot, hogy szúrja ki a két szemét, vágja le a karjait, és vezesse el őt az alá az akasztófa alá, amely alatt ő az ördögöket kihallgatta. Csakhogy az ördögök már gyanakodnak, ezért mielőtt mesélni kezdenének, jól körülnéznek. Megtalálják a Hamisságot, szétszaggatják, majd tüzet raknak, és elégetik. A szél pedig elfújja a Hamisság porát, és beteríti vele az egész világot.

Így ér véget a mese, amelynek több mint húsz változata található meg a magyar népmese-kincsben. A mesélők számára nem volt kérdés, hogy van-e igazság, van-e hamisság. Mindkettő létéről és lényegéről a maguk mindennapi életében megbizonyosodtak. A Hamisság minden ok nélkül csonkítja meg és csapja be az Igazságot, míg a Hamisság balsorsát nem az Igazság okozza. Azok a gonoszok látják el a baját, akik akarataik ellenére is megsegítették az Igazságot. A népmese az Igazság sorsát reményteljesebbnek mutatja: ha éri is nyomorúság, előbb-utóbb igazságot szolgáltat neki a világ. A Hamisságot viszont elpusztítják a hozzá hasonlók. Az, ami az Igazságnak szerencsét hoz, a Hamisság számára végzetessé válik.

Nem volna érdemes az életből vett példákkal alátámasztani vagy cáfolni egy népmesét. Nyil-

vánvaló, hogy ha egy történet sok-sok elmesélésen keresztül évszázadokon, évezredek át fennmaradt, azt sok-sok emberi tapasztalat csiszolta, színezte, véglegesítette.

Csakhogy szinte valamennyi meseváltozat úgy végződik, hogy az ördögök által szétépett és elégetett Hamisság porát szétteríti a világon a szél, ezért ahol ember él, ott hamisság is van. A Hamisság lényegét ezek szerint nem változtatja meg a sok szenvedés és a végső pusztulás, a pora is megmarad hamisnak.

A mese végkifejlete tehát kétfedelű: egyrészt az Igazság igazság marad, és uralkodik a világon, másrészt mindenre rátelepszik a hamisság pora.

Eltűnődhetünk azon, hogy mi is ez a mese. Erkölcsei tanítás? Filozófia? Irodalom? Valószínű mindhárom egyben. Erkölcsei tanítás, amely azt sugallja, hogy az Igazság kiszolgáltatott ugyan, de okossá és szerencsésé is tesz, különösen, ha jó szándékkal társul, mert az Igazság a világ lényegét hordozza. A Hamisság története pedig minden erőszakossága és kíméletlensége ellenére, vagy épp ezek miatt, kudarccal végződik, mert a Hamisság öncélú: ostobává és kapzsiává tesz, elvakít. Filozófia is, mert megmutatja a két ellentétes erő viszonyának változékonyságát, és megvonja kettejük harcának végső mérlegét. És persze hogy irodalom is, hiszen a világnak egy mindannyiunk számára ismerős, sajátosan stilizált arcát rajzolja meg, amelynek belső törvényei írják az ilyen érdekes és szórakoztató meséket.

Mértékletesség